

Овсянюк-Бердадіна О. Ф.

<https://orcid.org/0000-0001-5916-645x>

Західноукраїнський національний університет

Човган А. А.

Тернопільська обласна військова адміністрація

РЕАЛІЗАЦІЯ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В КОНТЕКСТІ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВИ (НА ПРИКЛАДІ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Стаття присвячена дослідженню реалізації молодіжної політики безпосередньо в Тернопільській області. Проаналізовано демографічні та соціальні характеристики молоді регіону: встановлено, що молодь віком 14–35 років становить понад 30% населення області, що підкреслює її значущість для регіональної політики. Виявлено, що молоді мешканці Тернопільщини стикаються з низкою актуальних проблем, зокрема відсутністю умов для самореалізації та працевлаштування, зростаючої міграції молоді за кордон чи в інші регіони, а також недостатня участь молоді в прийнятті управлінських рішень. Проаналізовано стан реалізації обласної цільової програми «Молодь Тернопільщини 2021–2025» і на підставі емпіричних даних означено ключові показники ефективності її реалізації в контексті соціальної відповідальності держави. Доведено, що обласна молодіжна політика згуртувала молодь навколо низки практичних ініціатив і заклала фундамент для розвитку молодіжних інституцій, однак її ефективність залежить від наявності достатніх ресурсів, міжрівневої координації та адаптації заходів під реальні потреби молоді. Запропоновано напрями вдосконалення регіональної молодіжної політики з урахуванням національних стратегій та сучасних викликів, зокрема безпеки та життєстійкості, здорового способу життя, громадянської активності, професійних компетентностей, мобільності та інтеграції. Обґрунтовано проєкт «Молодь Тернопільщини – 2030» як інноваційну модель регіональної політики, що поєднуватиме нові формати залучення молоді (мобільні молодіжні центри, цифрові платформи обговорення, грантові ініціативи та освітні програми) з механізмами підтримки (інституційні гранти, освітньо-тренінгові мережі тощо). Обґрунтовано низку пропозицій щодо вдосконалення інституційного забезпечення реалізації молодіжної політики через розширення мережі молодіжних центрів і рад, активізації діяльності Українського молодіжного фонду для залучення донорських коштів, збільшення частки фінансування з місцевих бюджетів. Авторське експертне прогнозування передбачає, що реалізація цих заходів призведе до зростання громадянської активності та самозайнятості молоді, покращення її здоров'я та зниження безробіття серед молодих людей.

Ключові слова: *молодь, молодіжна політика, соціальна відповідальність, молодіжні інституції, молодіжні гранти.*

Постановка проблеми. Повномасштабна війна, євроінтеграція та процеси децентралізації спричинили глибокі трансформації в українському суспільстві. У цих умовах підтримка молоді набуває особливої соціально-політичної ваги. Молодь становить понад третину населення України і є стратегічним ресурсом держави, оскільки формує інтелектуальний, економічний та культурний потенціал суспільства. Беззаперечним є те, що ефективна

молодіжна політика слугує інструментом забезпечення соціальної стабільності, формування активного громадянського суспільства та розвитку людського капіталу; водночас сприяє запобіганню негативним соціальним явищам серед молоді (безробіттю, міграції, соціальній ізоляції). При цьому успішність державної молодіжної політики значною мірою залежить від її реалізації на місцевому рівні. Органи місцевого самоврядування та обласні адмі-

ністрації не лише впроваджують загальнодержавні програми, а й ініціюють власні регіональні проекти з урахуванням місцевих потреб. Таким чином, дослідження практики реалізації молодіжної політики в окремих регіонах є надзвичайно актуальним для оцінки ефективності наявних механізмів, виявлення проблем та розробки пропозицій щодо їх вдосконалення.

Тернопільська область є показовим прикладом для такого аналізу, оскільки отримала статус «Молодіжна столиця України – 2020», що свідчить про високий рівень активності молоді та сприятливі умови для її розвитку. Водночас область стикається з проблемами: нерівномірним розвитком молодіжної інфраструктури між містом і селом, недостатнім фінансуванням програм, міграцією молоді і низькою участю молоді у громадському житті, особливо в умовах воєнних викликів. Поряд із цим Тернопільщина відзначається унікальним досвідом впровадження інноваційних форм роботи з молоддю – активним розвитком пластового руху, діяльністю молодіжних рад та створенням молодіжних центрів, що робить регіон важливою платформою для наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Результати досліджень вітчизняних учених в контексті формування і реалізації державної молодіжної політики є ґрунтовною засадничою базою для удосконалення механізму її реалізації. На сьогодні дослідження державної молодіжної політики з урахуванням викликів сьогодення були здійснені такими вітчизняними ученими як Акімов А. [1], Гиренко Л. [3], Коляда Н. [6], Сушко А. [8], низькою вітчизняних державних інституцій спільно з міжнародними фондами й громадськими об'єднаннями [2, 5]. Однак наукової та прикладної значимості набуває відстеження особливостей реалізації державної молодіжної політики на окремих локальних рівнях сектору публічного управління з урахуванням регіонального контексту, нових викликів сьогодення та потенційних загроз у майбутньому, що й визначає доцільність проведення дослідження у цьому напрямку.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз специфіки та дієвості реалізації молодіжної політики в контексті соціальної відповідальності держави на прикладі Тернопільської області з метою вироблення авторського пропозиційного пакету задля одержання множини синергійних ефектів для суспільного розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна молодіжна політика посідає особливе

місце в системі управління суспільством, адже саме вона визначає стратегію підтримки та розвитку покоління, яке формуватиме майбутнє країни. Теоретичні засади цієї політики ґрунтуються на поєднанні соціологічних, правових, економічних і психологічних підходів, що дозволяє створювати цілісну та ефективну модель взаємодії держави й молоді.

Передусім, молодіжна політика базується на принципі гуманізму та визнанні молоді людини повноцінним суб'єктом суспільних відносин. Це означає, що молодь розглядається не як об'єкт опіки, а як активний учасник державотворчих процесів. Теоретичною основою такого підходу є концепції соціальної участі та громадянської активності, які наголошують на важливості залучення молодих людей до ухвалення рішень, що стосуються їхнього життя. «Як специфічна соціально-демографічна група суспільства молодь визначається не лише за віковими критеріями, а й за місцем, котре вона посідає в соціальній структурі суспільства, за особливостями соціального становлення та розвитку, що дає їй змогу об'єктивно посісти своєрідне місце і бути задіяною в усіх сферах життєдіяльності конкретного суспільства» [7].

В умовах сучасних викликів молодь Тернопільщини стикається із низькою соціально-економічних та психологічних проблем. По-перше, це обмежені можливості для самореалізації: відсутність достатньої кількості якісних робочих місць, необхідність конкурентної освіти та спеціалізації, а також зростаючі ціни на житло і комунальні послуги. Як наслідок, молоді люди часто відчують фінансові труднощі і нерідко змушені виїжджати з рідного краю на навчання чи заробітки.

В порівнянні з іншими регіонами України, Тернопільська область є порівняно малозаселеним регіоном (на початок 2022 р. її постійне населення становило близько 1,0185 млн осіб [4]). При цьому саме молодь (віком від 14 до 35 років) складає її значну частину населення. Демографічними трендами останніх років є природне зменшення кількості населення, низький рівень народжуваності та старіння населення, виїзд молодих людей на роботу або навчання за межі області чи країни.

При цьому існує слабка громадянська активність молоді: у багатьох населених пунктах відсутні організовані осередки для самоврядування чи творчої діяльності, не налагоджена достатня комунікація між владою та молоддю. Соціальна апатія і брак ініціативності призводять до низького відсотка молоді, залученої до волонтерства

та громадських проєктів. По-третє, виокремлюються соціально-психологічні проблеми: відчуття невизначеності у майбутньому, наслідки війни (травматизація, перерозподіл ролей у сім'ї та на ринку праці), а також відсутність у деяких сільських територіях умов для цікавого дозвілля (відсутні сучасні молодіжні простори та заклади культури). Таким чином, основні проблеми молоді Тернопільської області зводяться до недостатніх умов для розвитку (освіти, праці, дозвілля) та низької мотивації до громадянської активності.

У Тернопільській області управління молодіжною політикою відбувається на кількох рівнях. На обласному рівні головним координатором є управління молоді і спорту обласної військової адміністрації (ОВА), яке у 2024 р. реорганізовано в окреме управління «молоді, спорту та іміджевих проєктів». Управління молоді, спорту та іміджевих проєктів ОВА відповідає за загальне стратегічне планування, моніторинг реалізації програм і бюджетне фінансування молодіжних заходів. Воно також співпрацює з обласною радою та наглядовою комісією з питань молодіжної політики щодо розробки та оновлення регіональних програм. В обласній адміністрації також функціонує обласний консультативно-дорадчий орган – Молодіжна рада при Тернопільській ОВА, до складу якої обираються лідери громадських молодіжних організацій.

На місцевому рівні створено мережу молодіжних центрів та хабів, розташованих у місті Тернополі та найбільших громадах області. Станом на 2023 рік налічувалося близько 9 таких центрів, де молоді надається доступ до інформаційних, освітніх та івент-програм. У кожній територіальній громаді при виконавчих комітетах організовані посади молодіжних фахівців або координаторів та діють місцеві консультативні ради з молодіжної політики. Це спрямовано на формування горизонтальних каналів комунікації, аби молодь брала участь у прийнятті місцевих рішень.

У січні 2025 року у Тернопільській ОВА відбулися установчі збори новоствореної Молодіжної ради при ОВА (19 обраних членів з різних громад). Це перше засідання свідчить про активізацію громадянського середовища: упродовж реалізації програми «Молодь Тернопільщини 2021–2025» кількість місцевих молодіжних рад зросла більш ніж удвічі. При цьому пріоритети обласної програми відповідають стратегічним засадам розвитку регіону [8]. Інституційна мережа доповнюється співпрацею з освітніми та громадськими організаціями, зокрема обласна адміністрація

консультує департамент освіти щодо залучення молоді, а громадські об'єднання включені до консорціуму розробників та виконавців молодіжних ініціатив.

Важливим інституційним інструментом реалізації соціально відповідальної поведінки держави в аспекті реалізації молодіжної політики стала обласна цільова програма «Молодь Тернопільщини 2021–2025», яка мала міжсекторний характер і передбачає залучення коштів усіх рівнів бюджетів. Її основна мета реалізації передбачала створення сприятливих умов для розвитку молоді людини у всіх сферах життя, від освіти й працевлаштування до здоров'я і патріотичного виховання. Зазначені у програмі пріоритети логічно доповнюють стратегію розвитку області на 2021–2027 роки, зокрема в контексті утвердження соціального партнерства в молодіжній сфері і розвиток активної громадянської позиції молоді.

Векторальними пріоритетами програми є підвищення рівня компетентностей молоді через розвиток освітніх і тренінгових можливостей (лідерські школи, проєктний менеджмент, популяризація волонтерства, зокрема через проєкти на підтримку ветеранів і внутрішньо переміщених осіб; стимулювання участі молоді у місцевому самоврядуванні та громадських ініціативах (створення молодіжних рад, залучення до проєктів місцевого розвитку); зміцнення громадської згуртованості та національно-патріотичне виховання.

Програма «Молодь Тернопільщини 2021–2025» фінансувалася за рахунок обласного бюджету, місцевих бюджетів громад та позабюджетних джерел (спонсорської підтримки, грантів). Як показує паспорт програми, близько 80% коштів (6,344 млн грн з 7,954 млн грн) передбачено з обласного бюджету, решта забезпечується громадами та інвесторами [6]. Приблизно по 17–18% коштів надходило з місцевих бюджетів (1,413 млн грн) та небюджетних джерел (грантові внески) (0,197 млн грн) у всьому періоді дії програми.

Наведені показники ілюструють, що основним донором програми є обласний бюджет (понад 80% від усіх видатків), при цьому щорічне фінансування варіюється в межах 0,9–1,68 млн грн. Субвенції з місцевих бюджетів становлять близько 17,7% (тобто кожна громада щороку в середньому виділяє до 0,286 млн грн на підтримку молодіжних ініціатив), тоді як інші джерела – близько 2,5%. Враховуючи те, що згідно з постановою Кабінету Міністрів України обласні програми фінансуються обласними і місцевими бюджетами, бюджетне співфінансування підви-

Фінансові параметри реалізації програми «Молодь Тернопільщини 2021–2025»

Джерело фінансування	2021	2022	2023	2024	2025	Разом 2021–2025
Обласний бюджет	918,6	1356,4	1356,4	1356,4	1356,4	6344,2
Бюджети територіальних громад	270,8	285,5	285,5	285,5	285,5	1412,8
Інші джерела (позабюджетні кошти)	37,91	39,84	39,84	39,84	39,84	197,27
Всього по програмі	1227,31	1681,74	1681,74	1681,74	1681,74	7954,27

Джерело: Паспорт програми «Молодь Тернопільщини 2021–2025» (розділ “Фінансування”) [6].

щує зацікавленість громад у результатах. Загалом обсяги фінансування програми на 2021–2024 роки становили близько 6,7 млн. грн (тобто ~1,6 млн грн щорічно); на 2025 рік було також передбачено 1,68 млн. грн.

Очевидно, що реалізація програми залежить від зусиль місцевої влади, оскільки краще фінансування отримують громади, де молодь активно себе проявляє, а, отже, рівень залучених ресурсів зумовлює масштаби реалізованих заходів. З іншого боку, частина запланованих заходів залишається під питанням через обмеженість бюджетних коштів. Загалом, ресурсне забезпечення програми в цілому відповідає її амбіціям, однак підвищення фінансування залишається важливою умовою розширення масштабів молодіжних програм.

Інструментальну базу реалізації програми склали різноманітні освітні та соціальні акції, зокрема проведення численних тренінгів і семінарів для молоді (лідерство, здоровий спосіб життя, підприємництво), підтримка молодіжних проєктів через конкурси та гранти, організація обласних форумів, таборів та акцій (екологічних, спортивних, волонтерських; інформаційні кампанії і відзначення пам’ятних дат (День молоді, День студентів тощо), що підвищують обізнаність молоді про свої права та можливості; – заходи національно-патріотичного спрямування: тематичні вишколи, фестивалі патріотичної пісні, конкурси історичних проєктів та зустрічі з ветеранами [10].

Ці заходи в цілому спрямовувалися на задоволення комплексних потреб молоді: від розвитку професійних навичок до формування активної громадської позиції через координацію спільної діяльності з іншими структурами (освіта, культура, спорт, ЦНАПи), що дозволило узгодити діяльність органів влади та громадських організацій для досягнення спільних цілей у молодіжній політиці. Таким чином, цей програмний документ створив єдиний стратегічний каркас для підтримки молодого покоління Тернопільського регіону.

Практична реалізація молодіжної політики Тернопільської області в контексті реалізації соціальної відповідальності держави відбувалася шляхом організації освітніх тренінгів для працівників з молодіжної політики, де учасники здобували знання з організації роботи з молоддю за умов воєнного стану, проєктного менеджменту та волонтерської діяльності, що підвищило професійний рівень активістів та адміністраторів у громадах.

У рамках адаптації до викликів сьогодення реалізація молодіжної політики передбачала організацію спеціальних заходів, зокрема тренінгів з безпеки, першої домедичної допомоги, акцій на підтримку волонтерства (плетіння маскувальних сіток, збір допомоги для переселенців та військових) та інформаційні кампанії з підвищення культури поведінки під час тривоги. Такі ініціативи сприяли посиленню соціальної солідарності і психологічній підтримці молодих людей в умовах воєнного стану.

Також традиційно проведено молодіжні форуми і конкурси, присвячені Дню молоді та іншим подіям. Наприклад, у жовтні 2024 року Тернопіль приймав Всеукраїнський форум молодіжних рад, де представники обласних і місцевих рад обмінювалися успішними практиками. Аналогічно, літній обласний молодіжний форум 2023 р. зібрав сотні активістів з усієї області – учасники презентували власні соціальні проєкти та отримали відзнаки за громадську активність. Такі платформи стали ефективним каналом діалогу між молоддю і владою, сприяючи мережуванню та реалізації ініціатив.

Важливою складовою соціально відповідальної поведінки держави є грантові конкурси для молодіжних ініціатив. У цьому напрямку в Тернопільській області у серпні 2023 року на обласному форумі відбувся тренінг з написання грантових заявок, що дало поштовх кільком проєктам, зокрема, молодіжний центр отримав гроші на оновлення простору, у сільській громаді реалізо-

вано мовні курси, а студентський стартап отримав підтримку. Таким чином, молодіжні гранти стали дієвим інструментом стимулювання підприємливості і креативності молоді регіону. очевидно, що кожен із цих кроків соціально відповідальної поведінки держави створює позитивний імпульс для розвитку молодіжного середовища регіону та формування активної громадянської позиції у молодого покоління.

Незважаючи на досягнення, реалізація молодіжної політики на Тернопільщині ускладнюється низкою факторів. По-перше, нерівномірність впливу програми: через слабку інфраструктуру у невеликих громадах більшість заходів програм фінансуються та проходять у кількох адміністративних центрах, тож молодь віддалених сіл і міст отримує менше можливостей. По-друге, низька активність частини молоді: деякі підгрупи (наприклад, зайняті у дрібному підприємстві чи роботі в сільській місцевості) не завжди мають час або мотивацію долучатися до громадських проєктів. Це знижує очікувану віддачу навіть від добре організованих заходів.

Ще одним викликом в напрямку реалізації молодіжної політики в Терстали є бюджетні обмеження, оскільки бюджетна волатильність і необхідність погоджень на місцевому рівні часто призводять до затримок у фінансуванні. Наприклад, деякі інфраструктурні ініціативи (ремонт молодіжних центрів, обладнання хабів) потребують значних капіталовкладень, яких поки що недостатньо. До того ж, впровадження воєнного стану змусило перерозподіляти ресурси на підтримку критичних потреб, тому частина заходів була відтермінована.

Суттєвою є й проблема координації, оскільки через значну кількість виконавців (обласні та місцеві органи влади, громадські організації) іноді виникає дублювання або розбіжність в оперативному плануванні. Це стосується як фестивалів та акцій, так і конкурсів грантів. Брак постійної аналітики є ще одним викликом за умови складнощів

із проведенням комплексного оцінювання результатів реалізації молодіжної політики, оскільки відсутні єдині системи моніторингу та зворотного зв'язку з молоддю. Натомість результати оцінюються переважно в кількісних показниках (кількість заходів, залучених осіб), а якісні зміни (покращення навичок, збільшення лідерського потенціалу) часто залишаються непоміченими. Вирішення цих проблем багато в чому залежить від політичної волі і координації на обласному рівні, а також від готовності громад до підтримки власної молоді.

Висновки. Реалізація молодіжної політики в Тернопільській області упродовж 2021–2024 рр. в контексті реалізації соціальної відповідальності держави мала низку позитивних ефектів через значного розширення заходів щодо залучення молоді. Основними результатами є створення дієвих майданчиків участі молоді (рад, центрів, форумів) та напрацювання практик фінансової підтримки ініціатив. Для подальшого підвищення ефективності необхідно поглибити залучення громад (особливо сільських), збільшити фінансові ресурси, а також впровадити механізми моніторингу й продовжувати роботу над мотивацією молоді до активності.

В умовах сьогодення ефективність реалізації соціальних функцій держави у різних її прояву та спрямування набуває надзвичайно високої ваги та актуальності. Молодіжна політика держави, котра векторально націлена на формування нової генерації свідомих громадян є прагматично надважливим завданням, враховуючи війну, очевидні демографічні дисбаланси та погіршення соціально-психологічного клімату у віковій категорії «молодь». Таким чином, подальші дослідження молодіжної політики в контексті реалізації державними інституціями власної траєкторії соціально відповідальної поведінки є важливим завданням як з позиції наукового узагальнення емпіричних даних та існуючих трендів, так і з позиції вироблення пропозицій щодо коригування алгоритмів її здійснення.

Список літератури:

1. Акімов А. Державна молодіжна політика як складовий процес розвитку громадянського суспільства. URL: <https://sci-conf.com.ua/wp-content/uploads/2024/03/european-congress-of-scientific-achievements-25-27.03.24.pdf#page=176>
2. Вплив війни на молодь в Україні. Підготовлено ГО «Аналітичний центр Cedos» і дослідницькою агенцією Info Sapiens за ініціативи, а також фінансової, технічної та організаційної підтримки Представництва Фонду ООН в галузі народонаселення в Україні, Програми розвитку ООН в Україні та Міністерства молоді та спорту України. URL: https://mms.gov.ua/storage/app/sites/16/Molodizhna_polityka/2023/Socdosli-djenja
3. Гиренко Л. Проблеми реалізації молодіжної політики в Україні та шляхи їх подолання. *Державне будівництво*. 2024. № 1 (35). С. 320–334. URL: DOI: <https://doi.org/10.26565/1992-2337-2024-1-24>

4. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник Тернопільської області за 2023 рік (основні показники). Тернопіль: 2024. URL: https://www.te.ukrstat.gov.ua/files/Bul/ks_z1_2023.pdf [1].
5. Дорожня карта реформування молодіжної сфери. Мін-во молоді та спорту України. URL: <http://dsmsu.gov.ua/media/2015/07/15/7/Prezentaciya.pdf>
6. Паспорт програми «Молодь Тернопільщини 2021–2025». URL: <https://oda.te.gov.ua/storage/>
7. Соціальна молодіжна політика: навч. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; уклад.: Н. М. Коляда, І. О. Карпич. Умань: Візаві, 2021. 174 с.
8. Стратегія розвитку Тернопільської області на 2021–2027 роки (оновлена редакція 2025 р.). Тернопіль, 2025. 224 с. URL: <https://oda.te.gov.ua/storage/app/sites/26/uploaded-files/>
9. Сушко А. І., Прохоренко А. М. Основні тенденції розвитку сімейної та молодіжної політики України: сучасні перспективи та виклики. *Актуальні проблеми політики*. 2023. Вип. 71. С. 151–157. URL: http://app.nuoua.od.ua/archive/71_2023/20.pdf
10. Тернопільська обласна рада. Рішення від 26.05.2021 р. № 184 «Про обласну цільову програму “Молодь Тернопільщини” на 2021–2025 роки». URL: <http://tor.gov.ua/list/?type=view&id=15254>.

Ovsianiuk-Berdadina O. F., Chovgan A. A. IMPLEMENTATION OF YOUTH POLICY IN THE CONTEXT OF STATE SOCIAL RESPONSIBILITY (ON THE EXAMPLE OF THE TERNOPIL REGION)

The article is devoted to the study of youth policy implementation in the Ternopil region. The demographic and social characteristics of young people in the region are analyzed: it is established that young people aged 14–35 constitute more than 30% of the region’s population, which emphasizes its importance for regional policy. It was found that young residents of the Ternopil region face a number of pressing problems, in particular the lack of conditions for self-realization and employment, the growing migration of young people abroad or to other regions, as well as insufficient participation of young people in management decision-making. The implementation of the regional target program “Youth of Ternopil Region 2021–2025” has been analyzed, and based on empirical data, key indicators of its effectiveness in the context of the state’s social responsibility have been identified. It has been proven that the regional youth policy has united young people around a number of practical initiatives and laid the foundation for the development of youth institutions, but its effectiveness depends on the availability of sufficient resources, inter-level coordination, and the adaptation of measures to the real needs of young people. Directions for improving regional youth policy are proposed, taking into account national strategies and contemporary challenges, in particular security and resilience, healthy lifestyles, civic engagement, professional competencies, mobility, and integration. The project “Youth of Ternopil Region – 2030” is justified as an innovative model of regional policy that will combine new formats for engaging young people.

Keywords: *young people, youth policy, social responsibility, youth institutions, youth grants.*

Дата першого надходження статті до видання: 13.02.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.03.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 04.05.2026